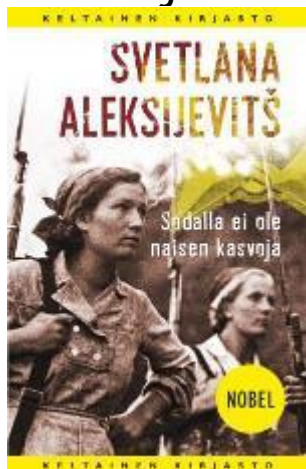

Svetlana Aleksijevitš, Sodalla ei ole naisen kasvoja

Svetlana Aleksijevitšin teos *Naisella ei ole sodan kasvoja* on dokumentti maailmansotaan osallistuneista neuvostonaisista. Samalla se on kuvaus sodasta, josta virallinen historiankirjoitus on vaiennut. Aleksijevitšin sanoin kyse on "tunteiden historiasta". Äänistä, hajuista ja mauista, kaikista niistä yksityiskohdista, joiden kautta liki kolmensataa Aleksijevitšin haastattelemaa naista muistavat sodan.

"He ovat aina eri tilassa kuin kuulija. Heitä ympäröi näkymätön maailma. Keskustelussa on aina kolme osaanottajaa: hän, joka kertoo, ja hän sellaisena kuin oli silloin, tapahtuman hetkellä – ja minä. Minun tavoitteeni on ennen kaikkea tavoittaa totuus noista vuosista. Noista päivistä. Ilman väärennettyjä tunteita. Heti sodan jälkeen ihminen varmaan kertoisi yhdenlaisesta sodasta. Vuosikymmenien kuluessa jokin tietysti muuttuu, sillä nyt hän sisällyttää muistoihin jo koko elämänsä. Kaiken itsessään."

Svetlana Aleksijevitš rakentaa tekstiä omien työpäiväkirjojen, käytyjen keskustelujen ja varsinaisten haastattelujen kautta. Aleksijevitšin henkilökohtaisen kokemuksen, ajatusten ja pohdinnan myötä teoksesta muodostuu moniääninen tutkielma sodasta ja sen seurauksista. Tutkielma siitä miksi jokainen sota ja konflikti on tappio ihmiskunnalle.

Nyt julkaistu teos on tekijän itsensä uudelleen vuonna 2004 toimittama. Aleksijevitš tuo tähän laitokseen lisää materiaalia analysoiden, miksi ne jäivät pois vuonna 1985 julkaistusta teoksesta. Joissain tapauksissa kyse oli henkilökohtaisista valinnoista ja osassa kyse oli sensuurista. Pelko sodan "inhimillistämisestä" sai sensuurin epäilemään Aleksijevitšin näkemystä sodasta liian brutaaliksi ja siksi "neuvostoliitonvastaiseksi".

Myöhemmin tehty toimitustyö tuo tekstiin uuden ulottuvuuden. Aleksijevitšin kommentoi aikaa, jolloin haastattelut on tehty sekä sen jälkeen tapahtuneita yhteiskunnallisia muutoksia. Hän laittaa itsensä peliin ja luo tätä kautta tarinalle

kehyyksen. Ei pelkästään aika, vaan myös hän on kirjoittajana ja ihmisenä muuttunut.

Naisella ei ole sodan kasvoja on haastattelumateriaaliin pohjautuva dokumentti, mutta samalla se on kaunokirjallinen teos. Haastattelut ja Svetlana Aleksijevitšin kommentit muodostavat dramaturgisesti hallitun kokonaisuuden, johon lukija jää koukkuun. Aleksijevitš leikkaa nopeasti tarinasta toiseen, kokemuksesta toiseen. Hän niputtaa tarinoita, jakaa niitä isompien otsakkeiden alle. Tekstiä lukiessa ei voi olla kuin tyytyväinen Nobel-komitean muutaman vuoden takaiseen päätökseen myöntää Svetlana Aleksijevitšille kirjallisuuden Nobelpalkinto.

Ennen kaikkea kyse on muistamisesta. Jos muistoja ei voi, tai ei ole lupa sanallistaa, lakkaavat ne olemasta. Aleksijevitš kiteyttää asian näin:

”Sittemmin törmäsin useasti näihin kahteen totuuteen, jotka elävät yhdessä ja samassa ihmisessä. Omaan, maan alle karkotettuun totuuteen ja yleiseen, ajan hengestä omaksuttuun totuuteen. Sanomalehtien tuoksuun. Ensimmäinen totuus pystyy vain harvoin kestäämään toisen totuuden rynnäkön. Jos asunnossa oli haastateltavan lisäksi muita ihmisiä, esimerkiksi sukulaisia, tuttavvia tai naapureita (erityisesti miehiä), minulle puhuttiin vähemmän avoimesti ja luottavaisesti kuin jos olisimme olleet kahden. Silloin keskustelu oli julkista. Sitä käytiin yleisöä varten. Sellaisissa tilanteissa on mahdoton päästä käsiksi toisen henkilökohtaisiin vaikutelmiin. Kohtasin aina lujan sisäisen puolustuslinjan. Itsekontrollin. Korjausliikkeitä tehtiin jatkuvasti. Muotoilin sen jopa laiksi: mitä enemmän on kuulijoita, sitä pelottomampi ja steriilimpi on kertomus. Tarina kerrottiin kuten sen kuuluu kertoa. Se, mikä oli kauheaa, muuttui suureksi, ja ihmisen pimeät ja käsittämättömät puolet ohitettiin silmänräpäyksessä. Jouduin automaationkaltaiseen menneisyyteen, jossa oli vain patsaita, muistomerkkejä. Urotekoja.”

Sodan alkaessa naisilla ei ollut sanoja niille tehtäville, joita he sodassa tekivät, sille mitä he olivat. Kun ei ole sanoja, ei ole olemassa. Sodan jälkeen monien naisten täytyi vaieta. Naisesta sotilaana ei tullutkaan sankari vaan yhteiskunnallisesti häpeällinen olento.

Aleksijevitšin haastattelemat naiset ovat nuoria tyttöjä, jotka sodan vuosina, sodassa kasvavat naisiksi.

Olkoonkin että aihe on paikoin raaka ja vastenmielinen, on se paikoin myös riemastuttava ja koominen. Sanalla sanoen aito. Aleksijevitš tuo esiin juuri sen, mihin sotahistoriassa ei ole (oltu) totuttu: ihmisen.

”Kuolimme puolustaessamme elämää vaikka emme tienneet elämästä mitään. Olimme lukeneet siitä vain kirjoista. Pidin romanttisista elokuvista...”

Panssariosastojen lääkintämiehet kuolivat nopeasti. Meille ei ollut paikkaa vaunujen sisällä. Kiipesimme niiden päälle ja pidimme kiinni toivoen, etteivät jalkamme sotkeutuisi telketjuihin. Oli aina tarkkailtava, syttyikö panssarivaunu jostakin kohden tuleen...Sitten täytyi hypätä kyydistä ja juosta sinne, kiivetä... Rintamalla meitä oli viisi ystäväystä: Ljuba Jasinskaja, Šura Kiseljova, Tonja Bobkova, Zina Latyš ja minä. Vaunujen miehistöt kutsuivat meitä Konakovan tytöiksi. Ja kaikki tytöt kuolivat..."

Sota ei karkota niitä tunteita tai tarpeita, joita tytöillä oli. Tämä tulee hienosti esiin naisten puheissa. He kaipaavat kotiin, rakkaitaan, mutta toisaalta myös näkevät arkipäivän kauneutta sodan kauheuksien keskellä. Kauniita kukkia, ystävyyttä, tovereita.

Aleksijevitšin teos on tärkeä meille lukijoille, mutta vähintään yhtä tärkeä se on ollut niille naisille, jotka vihdoinkin ovat saaneet sanallistaa kokemukset, jotka ovat vaikuttaneet niin merkittävästi heidän loppuelämäänsä.

"Luulin, että tieni on jo kuljettu..."

Mutta puhelin ei herkeä soimasta. Kirjaan muistiin yhä uusia osoitteita, saan yhä uusia kirjeitä. Sovin yhä uusia tapaamisia.

Toistoa ei ole. Jokaisella on oma äänensä. Kuin kuorossa. Ymmärrän, että kirja, jota kirjoitan on pitkä kuin ihmiselämä..."

Svetlana Aleksijevitš, *Sodalla ei ole naisen kasvoja*, Tammi, s. 417, suom.

Pauli Tapio

Liisa Rinne on kirjailija Tampereelta